

“Maatje-lief”

(een biografie)

Voorwoord

Het leven van mijn moeder heeft mij van jongs af aan geboeid. Als klein kind luisterde ik naar haar verhalen over haar jeugd. De dingen die ze had meegemaakt en de verre reizen die ze, meestentijds als gevolg van diverse ontwikkelingen buiten haar eigen keuze om, had gemaakt.

Over dat verre land waarin mijn moeder als jong meisje opgroeide en dat destijds nog bij het Koninkrijk der Nederlanden behoorde. Dat land dat om die reden met de naam Nederlands-Indië werd aangeduid.

Dat wat ik regelmatig hoorde, vond ik niet altijd prettig. Want hoewel ze me, zeker toen ik nog erg jong was, ongetwijfeld heeft willen behoeden voor de minder aangename ervaringen uit haar leven, herinner ik me ook dat ik als kind aan tafel gesprekken opving die me beangstigden. Bijvoorbeeld over de oorlog in de periode van de Japanse bezetting. En over het feit dat mijn ouders meerdere malen met het gezin hebben moeten vluchten, met achterlating van al hun bezittingen.

Zo kwamen ook regelmatig verhalen naar boven over het dagelijkse leven in die verre kolonie. Een leven dat volledig was verbonden met de natuurlijke omgeving en plaatselijke cultuur en dat daar ook deel van uitmaakte. Dit betekende aan de ene kant dat vrijwel dagelijks kon

worden genoten van de schoonheid van de natuur in dat prachtige land dat ook wel de Gordel van Smaragd werd genoemd, maar dat daarnaast ook angsten meespeelden die samenhangen met een verblijf in een natuurlijke omgeving waarin mens en dier nog heel dicht op elkaar leefden.

Ik moet dan ogenblikkelijk denken aan de verhalen die werden verteld over slangen, die overal om ons heen in de natuur voorkwamen.

Wurgslangen, zoals de python, van wel zes tot zeven meter en gifslangen waar je plots in je woonkamer mee kon worden geconfronteerd. Ik weet dat ik er nog weleens van wakker heb gelegen. Door die verhalen had ik zo 'n enorme angst dat ik 's avonds niet onder mijn bed durfde kijken en eenmaal in bed angstvallig mijn voeten opgetrokken hield, bang dat ik was dat er een slang onder mijn dekens was gekropen.

Maar ook de verhalen die werden verteld over het overlijden van mijn vader maakten veel indruk op me. Ik was bijna drie jaar toen hij stierf, maar ik kan me het zware verdriet dat in huis hing nog goed voor de geest halen.

Later, toen ik wat ouder was, werd mij verteld dat mijn vader was begraven. En het gevolg daarvan was dat ik me vervolgens probeerde voor te stellen hoe hij daar in de grond zou liggen. In zijn kist. En ging ik nadenken over de dood. Wat gebeurde er als je dood was? En kon je dan niet opeens wakker worden als je in je kist lag? Ik werd onrustig van het idee dat mijn vader destijds wakker zou kunnen zijn geworden, terwijl niemand dat wist, en dat hij het dan vervolgens erg benauwd zou hebben gehad. Zo diep onder de grond. Vaak dacht ik daar aan en had ik angsten.

Nog steeds heb ik moeite met het feitelijk begraven van iemand. Mijn moeder bijvoorbeeld, die op 3 november 2015 in het familiegraf is bijgezet. Het idee dat de lieverd nu onder de grond ligt. Met de foto van Padre Pio onder haar kussen, haar rozenkrans om haar polsen en het bruine dekentje over haar heen. Dat gegeven, het feit dat ze daar zo koud en alleen ligt, vind ik nog steeds een afschuwelijk idee.

Wellicht daarom dat ik al vrij snel in mijn leven de beslissing nam om na mijn overlijden te worden gecremeerd.

Het was in de periode van mijn scheiding in 2008 dat ik Mam voorstelde om haar levensverhaal op papier te zetten. Ze reageerde meteen enthousiast. Al die aandacht en de mogelijkheid voor haar om over haar leven en de vele mensen die daar deel van uitmaakten te kunnen praten, vond ze prachtig.

Nadat ik de eerste periode tot medio 2011 had afgerond, heb ik het verhaal opzij gelegd. Pas na haar overlijden op 27 oktober 2015 heb ik het weer opgepakt, met het doel om het thans volledig af te ronden en als boek uit te geven.

De titel van het boek slaat niet op mijn moeder, maar op mijn oma Marie, die door mijn moeder “Maatje” werd genoemd. Als mijn moeder in huis bezig was en er gebeurde iets onverwachts waar ze van schrok, dan slaakte ze altijd de kreet “Maatje-lief”! Op die momenten, vanuit een diep gevoel van gemis, bracht ze de gedachte aan haar moeder weer naar boven. Voor mij dus een vanzelfsprekende titel.

Zie het voorliggende verhaal als een hommage aan deze bijzondere vrouw. Een vrouw van wie ik enorm veel houd, ondanks het feit dat ik veel beslissingen, die ze in haar leven heeft genomen, totaal niet begrijp. Maar ik geloof dat als je echt heel veel van iemand houdt, je de persoon accepteert zoals zij is. Met zowel haar goede als minder prettige eigenschappen.

Lieve Mam, je bent de liefste vrouw die ik ooit heb gekend en ik houd enorm van je. Speciaal voor jou heb ik dit verhaal geschreven.

Hoofdstuk 1

Vaak denk ik terug aan die tijd. Hoewel verstandelijk zo ontzettend ver verwijderd van het heden, is het een periode uit mijn leven die in emotioneel opzicht toch zo dichtbij lijkt. Elke gebeurtenis die nu plaatsvindt, hoe klein ook en hoe onbeduidend het in eerste instantie misschien ook lijkt, kan de enorme tijd tussen dit moment en toen in één klap overbruggen. Bijvoorbeeld als ik in aanwezigheid van mijn kinderen oude foto's tevoorschijn haal en daar in geuren en kleuren over vertel. Maar evengoed kan een telefoongesprek met één van hen, waarin we praten over de familie in het algemeen of hun overleden vader in het bijzonder, hetzelfde teweegbrengen.

Beelden van mijn vader (Arthur Arnold Gustav Abeleven) en moeder (Maria Johanna Werdmüller von Elgg; roepnaam Marie) komen dan heel scherp naar boven. Ik kan op dat soort momenten de aanwezigheid van Pappie en Maatje voelen en zelfs ruiken, alsof ze er weer gewoon zijn. En eigenlijk nooit zijn weggeweest. Elk tijdsbesef valt op dat soort momenten volledig weg. Vanuit mijn diepere zelf, dat stukje dat ik angstvallig al die jaren voor anderen verborgen heb gehouden, groeit alsmaar de behoefte om over die tijd en specifiek over die dierbare personen uit een lang vervlogen periode, te praten. Is het vreemd dat ze nog steeds belangrijk voor me zijn en dat ik er van geniet om er met anderen, zij die mij juist op dit moment van mijn leven zo dierbaar zijn, over te praten? Een vraag die ik mezelf regelmatig stel, maar waarvan ik in feite het antwoord al weet. Want het zijn juist diezelfde kinderen die dat verlangen naar het praten over het verleden in mij aanwakkeren. Met hun vragen en zinspelingen op gebeurtenissen. Omdat ze hongerig zijn naar dat verleden en benieuwd zijn waar hun oorsprong ligt. Een verleden dat daarom ook hún verleden is.

Terwijl ik vertel over die periode vormen er zich beelden in mijn hoofd. Van de plaats toen, in het voormalige Nederlands-Indië, ruim

voor de Tweede Wereldoorlog. Als meisje van amper vijf jaar had ik nog geen besef van die zaken die zich buiten mijn beperkte wereldje afspeelden. Het gezin waar ik in opgroeide, mijn huis en mijn directe omgeving, dat was de grens van datgene wat ik kon waarnemen. Meer dan de volwassene nu, was dit kind in mij zich toen bewuster van die zaken die zich buiten de vijf zintuigen afspeelden. Een kind is rijker in waarneming. Het staat zo dicht bij de natuur, bij datgene wat “natuurlijk” is en heeft daarin een onbeperkt vertrouwen. Het is daardoor ook kwetsbaarder en als kind zal ik dat zeker ook zijn geweest. Niet alleen puur, maar ook ontzettend kwetsbaar. Mijn waarneming zal voor een groot deel zijn gevormd vanuit het magische denkpatroon dat alleen een kind in volledige puurheid kan ervaren. Wat een rijkdom om geboren te zijn in een warm gezin met ouders die het goed met me voor hadden, in de tijd van de twintiger jaren in de vorige eeuw.

Pappie is administrateur van een tabaksonderneming op Oost-Java. Het is een goede baan en die baan zorgt voor het nodige aanzien in een tijd en op een plek waar dat belangrijk is.

In 1927 ben ik een jong meisje van zes jaar en het middelste kind van (op dat moment nog) vijf. Boven mij heb ik twee oudere broers, Max (8 jaar) en Arthur (genaamd Nappie; 9 jaar) en onder mij twee jongere zusjes, Theodora (genaamd Dee; 4) en baby Emmy. De baby overlijdt op zeer jonge leeftijd, slechts vier maanden oud. Mijn ouders krijgen na Emmy nog drie kinderen. Jan, Edith en Louise, genaamd Wies. Edith overlijdt al in de babytijd aan longontsteking. In die tijd ligt het aantal kinderen dat op zeer jonge leeftijd aan allerlei infectie-ziekten overlijdt nog aanzienlijk hoog. Medicijnen, zoals penicilline, zouden pas enkele jaren later worden ontdekt en ontwikkeld.

Van de periode van het overlijden van mijn twee jongere zusjes staat mij niet veel bij. Wel weet ik nog dat ik op dat moment heel veel moeite heb met het feit dat ik ze van de ene dag op de andere opeens binnen het gezin mis. Een gemis dat heel zwaar voelt en waarvan ik volkomen in de war raak. Na het overlijden van mijn zusje Edith, ik ben dan al wat ouder en maak deze trieste ervaring voor de tweede keer mee, vraag ik mijn ouders er ook naar.

“Pappie,” vraag ik op een dag, “waar is Edith?” Het begrip “dood” stijgt op dat moment ver boven mijn verstandelijk vermogen uit. Pappie antwoordt mij rustig, ondanks de heftigheid van zijn verdriet “Liefje, Edith is in de hemel bij de engeltjes. Daar is ze veilig en er zal goed voor haar worden gezorgd”.

Ik probeer me vervolgens met al mijn fantasie en beeldend vermogen voor te stellen hoe die hemel en die engelen er dan wel uit moeten zien. Maar begrijpen doe ik het nog steeds niet. Nog steeds voel ik ongeloof en verwarring als ik terugdenk aan die tijd.

Rond mijn vierde jaar ben ik zelf ook vaak ziek. Pappie maakt zich veel zorgen om mij. Ik ben als het ware zijn zorgenkindje. Maar ik weet uit die tijd dat hij zich in het algemeen voor al zijn kinderen heel erg inspant om ervoor te zorgen dat ze gezond opgroeien.

Zo herinner ik me dat hij ons maandelijks bij zich roept. We staan dan met z’n allen in de rij om door hem nauwkeurig te worden “bekeken”. Hij duwt met zijn vinger ons onderste ooglid naar beneden en onderzoekt aandachtig de kleur van het gebied dat daaronder ligt, zoals een arts. Zo bezorgd is hij om ons dat hij niet één keer deze maandelijks controle overslaat.

Vaak gebeurt het dat hij het nodig acht om ons tussendoor castorolie (ook wel wonderolie of ricinusolie genoemd) te laten innemen. Het is een levertraanachtige smurrie, maar dan nog smeriger. De olie heeft een zuiverende invloed op het lichaam in het algemeen en op de maag in het bijzonder, vertelt hij ons. Na het innemen van deze castorolie geeft hij ons als beloning, omdat hij weet hoe vies wij dat vinden en hem dat pijn doet, altijd een snoepje en een gobang (een koperen 2,5 centstuk). Van die gobang kopen wij dan later snoep en fruit waar we gek op zijn, zoals djoewet, dat we eigenlijk niet mogen hebben van onze ouders. We krijgen er constipatie van, wat Pappie weer een reden geeft om zich zorgen over ons te maken. Maar als kind hebben we dat er graag voor over...

Mijn oudere broer Max zorgt er altijd voor dat hij hem, ruim voordat Pappie ons de castorolie in de mond geeft, gesmeerd is. Hij verstopt zich urenlang in de hoogste top van de assem boom (tamarinde). Hij vergeet daarbij dat hij uiteindelijk op een bepaald moment toch weer

naar beneden moet komen. En dan wordt hij door Pappie flink aangepakt.

Doordat ik veelvuldig ziek ben, krijg ik extra aandacht van Pappie. En dat vind ik eigenlijk best fijn, want ik ben dol op hem. Ik weet nog goed dat de moeder van mijn vader, dus mijn oma, in die tijd in “Holland” woont. En via haar bestellen mijn ouders regelmatig speelgoed voor de kinderen. Speelgoed dat door mijn oma in het Duitsland van ruim voor de Tweede Wereldoorlog wordt besteld en vervolgens met de boot naar het verre Indië wordt verscheept. In de periode dat ik heel erg ziek ben, bestelt Pappie via zijn moeder in Holland een grote babypop voor mij. Hij wil mij verrassen met datgene wat ik het allerliefste wil hebben. Al vaak heb ik hem gezegd dat mijn grootste wens een babypop is, die ik kan koesteren en verzorgen, zoals kleine meisjes dat plegen te doen. Zoals altijd, wil hij alles doen om zijn kleine meisje blij te maken. Iets wat alleen vaders begrijpen en in elkaar herkennen.

De pop is volledig van porselein. Op een avond plaatst hij de pop op het kastje naast mijn bed. Ik ben dan weer erg ziek en hij maakt zich grote zorgen.

Maar die ochtend draai ik me in bed om en stoot ik per ongeluk tegen die pop aan. Zij valt op de grond en breekt in stukken. Ik huil en ben ontroostbaar. Achteraf gezien, realiseer ik me nu als volwassen vrouw, moet het voor mijn vader nog erger zijn geweest om dat te moeten meemaken. Het verdriet van zijn kleine meisje, een verdriet dat door merg en been gaat en waar hij zich als volwassen man zo ontzettend machteloos bij heeft moeten voelen. Als ik daaraan terugdenk realiseer ik me nog eens te meer hoe ontzettend lief en zorgzaam hij altijd voor me was. En ook hoe belangrijk hij voor me was en eigenlijk nog steeds is.

In die tijd, ik spreek dan over de jaren twintig, is het gebruikelijk dat mensen uit de “betere” klasse wekelijks de Soos bezoeken. Dé plek waar vertier en ontspanning wordt gezocht. Zo ook mijn ouders. Pappie gaat daar altijd naar toe om te biljarten en Maatje is gek op dansen. Op die avonden wordt de muziek verzorgd door een kleine jazzband. Het zijn de jaren van de “roaring twenties”. En dansen, zoals de Charleston (een van de zogenaamde “swingdansen”) zijn zeer

in trek. Elementen van de Charleston zouden later verwerkt worden in de quickstep.

Als mijn ouders naar de Soos gaan, kleden zij zich altijd heel stijlvol. Dat hoorde erbij. Pappie draagt een jas-toetoe, een witte jas met een witte boord (een soort van gesloten colbert), waarvan de knopen tot boven doorlopen. Als sluitstuk hangt er een tonnetje aan zijn jasje met daarop het familiewapen.

Maatje heeft een mooie jurk aan, volledig in Charleston-stijl, en een band om haar hoofd. Tussen die hoofdband doet ze vaak een grote veer. Haar lange haar, dat ze in mijn aanwezigheid vaak langdurig borstelt, is volledig in stijl opgemaakt. Vol bewondering kijk ik naar deze twee, voor mij bijzondere, mensen. Want bewondering voel ik voor beiden. Ik weet nog van die tijd dat Pappie altijd bier drinkt in combinatie met jenever en Maatje drinkt donker bier. Andere dranken uit die tijd kan ik mij niet meer herinneren.

De zaterdagavonden, als mijn ouders naar de Soos gaan, liggen wij altijd extra vroeg op bed. Normaal gesproken gaan we om zes uur naar bed, maar op die avonden al om halfzes. Je moet je voorstellen dat het in Indië 's avonds al heel vroeg donker is. Meestal al om halfzeven. Het is mijn oma, de moeder van mijn moeder, die dan op ons past. Oma Gordon, kind van een Schotse vader en een Indische moeder. Ik herinner me haar als een vrij forse en trotse vrouw. Ze is heel streng en ik kan me de keren dat ze me een pak slaag op mijn billen heeft gegeven nog goed heugen. Misschien dat ik daarom ook enigszins bang voor haar ben. Oma Gordon heeft een mooi gezicht. Ik word geboeid door de mooie vorm en de strakke lijnen rond de kaken. De ogen die niet alleen kunnen waarnemen, maar die ook een emotie uitdrukken. Als zij boos is, kan ik dat aan haar ogen zien. Het is alleen jammer dat ik daar vaak te laat achter kom. Ik kan me herinneren al van jongs af aan geboeid te zijn door gezichten in het algemeen, dus niet alleen door dat van mijn oma. Misschien dat daaruit ook op latere leeftijd mijn sterke voorkeur voor het portretschilderen is voortgekomen.

Als ik zo terugdenk aan die tijd, realiseer ik me dat ik als klein kind nooit de nacht en de sterren heb gezien. Ik kan me wel herinneren, op welke leeftijd weet ik niet exact, dat ik een keer in de nacht tijdens het

Soos-bezoek van mijn ouders opeens wakker schrik en opsta. Mijn oma zit op de veranda en ik loop slaapdronken naar haar toe. Opeens sta ik buiten en wordt mijn aandacht getrokken door die donkere hemel en al die lichtjes.

“Oma,” vraag ik verbaasd, “waarom is het zo zwart daarboven en wat zijn dat voor lichtjes?”

Waarop mijn oma antwoordt: “Lieve kind, dat zijn de sterren in de hemel. Als je goed kijkt, zie je een mannetje op de maan met een bundeltje hout op zijn rug...”

Vervolgens zie ik dat mannetje daar werkelijk staan, want mijn fantasie kent op dat moment nog geen grenzen. Die gebeurtenis zal ik niet gauw vergeten. Oma Gordon die mijn fantasie prikkelt.

Diezelfde fantasie, die door sommigen ook een vorm van magisch denken wordt genoemd, brengt me bij een andere ervaring toen ik ongeveer negen jaar was. Ik ben voor het eerst met vakantie en ontmoet een oom van een nicht van me. Als jong meisje vind ik deze man zo ontzettend knap. Op dat moment neem ik de beslissing dat ik later met hem zal trouwen. Een manier van denken die volledig past bij het kinderlijke denkpatroon van een meisje van die leeftijd.

Van het klimaat in Indië, en dan heb ik het nog steeds over Oost-Java, herinner ik me dat het licht werd omstreeks zes uur in de ochtend. Verder was er in de maanden juni, juli en augustus de westmoesson, met temperaturen van rond de 30-35 graden. Als het heel warm was steeg de temperatuur tot wel 40 graden. In die periode viel ook de meeste regen. De dagen dat het regende was er vaak sprake van slagregens. Zware druppels die schuin vielen en die het terrein binnen de kortste keren helemaal blank zetten.

De weinige wind die er was, en die in vergelijking met de harde stormen die we in Nederland kennen beter kan worden omschreven als een “briesje”, vond ook in deze periode plaats.

Daarnaast had je de oostmoesson, die plaatsvond in de maand december. Een periode van klamme warmte en weinig turbulentie.

Dat eerste deel van mijn leven op Oost-Java speelt zich voornamelijk af in de plaatsen Bondowoso, alwaar ik geboren ben op 6 februari 1921, Surabaya en Malang.

Zoals ik al in het begin vertelde, is Pappie administrateur bij een tabak onderneming. Wij hebben veel bedienden en dat zijn voornamelijk Madoerezen, afkomstig van het eiland Madoera dat globaal ten oosten van Surabaya ligt.

De bedienden leven op het terrein van mijn ouders, maar hebben zelfstandige vertrekken waar ze wonen en voor zich zelf zorgen. Het zijn eerlijke en trouwe mensen en bovendien heel lief voor ons. Ze behandelen ons als hun eigen kinderen, heel beschermend en voorkomend. Wij zijn gek op ze.

En terwijl Pappie en Maatje zich meestal tegoed doen aan de Hollandse gerechten, waar mijn vader het meest van houdt, snoepen wij regelmatig stiekem mee van de diverse gerechten die door de bedienden in hun eigen vertrekken worden bereid.

Regelmatig valt het mijn vader dan op dat we zo weinig eten, hetgeen hem weer tot extra zorgen aanzet. Ik kan me van al die gerechten, bereid door de bedienden, nog goed de rode rijst met gebakken vis voor de geest halen. Vooral de smaak van die rijst als hij pas was geogst, staat me nog het beste bij. Meestal zat er dan ook verse maïs doorheen die dan samen met de rode rijst werd gestoomd. Ik herinner me trouwens weleens op dat eiland Madoera te zijn geweest tijdens een uitstapje dat we destijds met het hele gezin hebben gemaakt.

Vanuit zijn functie bezoekt Pappie regelmatig verschillende tabaksplantages en hiervoor is hij in het bezit van een rijtuig. Een tweede rijtuig dat wij hebben, heeft tot doel om ons naar school te brengen en weer op te halen. Ons rijtuig heeft een wit en een bruin paard, die om beurten worden voorgespannen.

De koetsier, een bediende die ons dagelijks naar school brengt en weer ophaalt, is een lieve man. Van het spaarzame geld dat hij als loon ontvangt, lukt het hem toch om ons regelmatig te verwennen met snoep. Zo nu en dan geeft hij ons stukjes meloen die hij dan vooraf in schijfjes voorsnijdt. Iets wat mijn ouders niet mogen weten, want zij zouden hem daar zeker op aanspreken.

Regelmatig neemt mijn vader ons mee naar plekken die hij mooi vindt en waarvan hij het gevoel heeft dat hij die ervaring met ons wil delen. Volgepakt met alle noodzakelijke voorzieningen voor zo'n dag

vertrekken we al heel vroeg in de ochtend om er als gezin tezamen een fijne dag van te maken. Stranden zie ik voor me, zo wit als zout. En een blauwe lucht en geluiden van zwaar water dat op de oevers klotst.

Van de vakanties kan ik me verder nog herinneren dat wij als gezin zo nu en dan naar oom Jan en tante Lien gaan. Omdat het zo'n enorme afstand is van Bondowoso naar Malang doen we dat altijd met de auto. Oom Jan is een broer van Pappie en hij en tante Lien hebben zelf geen kinderen. Ze houden van ons als waren we hun eigen kinderen. Veel later, toen wij inmiddels al groter waren en mijn vader al lang was overleden, zou oom Jan Maatje voorstellen om ons mee te nemen naar Nederland. Hij wilde zich ervoor inzetten om ons de mogelijkheid te bieden om aldaar de nodige studie te kunnen volgen. Terecht dat Maatje dit niet wilde. Het had ons gezin uit elkaar gedreven. Maar het tekent wel de oprechte en warme gevoelens die zowel oom Jan als tante Lien altijd voor ons koesterden.

Oom Jan is administrateur van een rubberplantage op Oost-Java, genaamd Soember Doeren, in Malang. Onderweg van Bondowoso naar Malang kan ik vanuit de auto tijgers waarnemen. Ze zien er heel gevaarlijk uit met hun gespierde lichaam en dreigende ogen. De dieren volgen ons voortdurend en houden nauwkeurig elke beweging in de gaten. In het donker kan ik duidelijk de lichtjes in hun groene ogen zien. De dieren boezemen me angst in. Ik hoop altijd dat er onderweg maar niets met de auto gebeurt. Bang dat ik ben om te moeten uitstappen. En als we dan eindelijk na een lange rit bij oom Jan en tante Lien aankomen, ben ik blij dat we het weer hebben gered.

Tijdens zo'n bezoek sliepen wij, de kinderen, in de slaapkamer. In de voorkamer zaten de volwassenen. Ik herinner me een avond waarop er een gezellige sfeer hangt en er flink wordt gedronken. De alcohol vloeit altijd in ruime mate op dit soort avonden. In het grote bed, dat volledig door ons in beslag wordt genomen, lig ik pal naast mijn zusje Dee. Mijn jongere zusje volgt mij in alles wat ik doe en zoekt voortdurend mijn bescherming. Over dat bed, waar wij allemaal in diepe slaap in liggen, hangt een klamboe ter bescherming tegen de muggen. Omdat het in de slaapkamer zo warm is, heeft men de deur naar buiten toe open gelaten. Op een bepaald moment, vertelt Pappie ons pas veel later, springt de hond van oom Jan luid blaffend op.

Gedurende langere tijd is hij niet te kalmeren. Omdat oom Jan niets vreemds opmerkt in het huis en de directe omgeving, doet hij de reactie van de hond af als loos alarm.

Pas de volgende morgen ziet men in de slaapkamer duidelijke pootafdrukken van tijgers. Tot hun grote ontzetting blijken er die avond wilde tijgers uit het bos de slaapkamer te zijn ingelopen.

Ongemerkt is het hen gelukt om de woning in te sluipen, op zoek naar prooi. Hoe het mogelijk is dat er op dat moment niets is gebeurd, zal voor mij altijd een raadsel blijven.

Overige dieren die in Indonesië veel voorkomen, zijn bijvoorbeeld de tokeh (ook wel gekko genoemd), een grote hagedis die wel 75 cm. kan worden. Dit dier is, naast redelijk groot van omvang, ook gevaarlijk.

Hij kan aanvallen en ik herinner me nog goed het verhaal van Pappie dat op een dag een tokeh op zijn rug was gesprongen. Het was Maatje die het uiteindelijk lukte om het beest met een rotan dood te slaan.

Van de tokeh gaat het verhaal dat als hij drie keer de kreet “tokeh” roept, dit ongeluk brengt. Hetgeen door veel mensen als bijgeloof wordt afgedaan.

De kleine variant van de tokeh is de onschuldige tjitjak, een klein soort hagedis die zich voornamelijk hoog aan de muur tegen het plafond begeeft.

Andere dieren die in die streken voorkomen zijn de grote spinnen, wilde zwijnen en slangen. En, uiteraard, bij de grote rivieren de krokodillen. In mijn verdere verhalen zal ik hier nog uitgebreid op ingaan.

Hoofdstuk 2

De plaats Bondowoso ligt op de oostelijke punt van Java. Bezien vanuit de landkaart van nu, zou je Bondowoso globaal kunnen positioneren tussen Malang en Surabaya in. Met het eiland Madoera boven, de eilanden Bali en Lombok aan de oostzijde en de Indische Oceaan in het Zuiden. Geplaatst binnen dat enorm grote eilandenrijk, dat we vroeger Nederlands-Indië noemden en tegenwoordig Indonesië, vormt het slechts een kleine vlek op een enorm gebied dat eigenlijk op zich al een zelfstandig werelddeel vormt.

Dat dat enorme brok land eens, en dan spreek ik nog niet eens over zo lang geleden, tot het Koninkrijk der Nederlanden heeft toebehoord, is op dit moment, en zeker voor de generatie van na de Tweede Wereldoorlog, nauwelijks voor te stellen. In een tijd waarin het woord kolonisatie nog betekenis had. Een woord dat thans op geen enkele manier meer positieve gevoelens oproept, zeker niet bij diezelfde jongere generatie. Men denkt dan ogenblikkelijk aan onderdrukking, uitbuiting en misbruik. Ik hoop echter dat de lezer uit de verhalen die ik vertel zal kunnen opmaken dat de werkelijke situatie toen, in een land en een cultuur die totaal verschillend was van de Nederlandse, meer genuanceerd was dan hierboven omschreven. Natuurlijk is er in die periode, waarin de Nederlanders (kolonisten) de oorspronkelijke bevolking (Indonesiërs) onderdrukten, veel narigheid gebeurd. Je hoeft de boeken van dr. Lou de Jong († 2005) er maar op open te slaan en je leest van akelige feiten die in die periode zijn gebeurd. Die negatieve gebeurtenissen wil ik zeker niet bagatelliseren. Maar het is in dit verband wel goed om te noemen dat er daarnaast ook kolonisten waren, zoals mijn voorouders, die zich hebben ingespannen om op een zo eerlijk en ethisch correct mogelijke wijze in hun levensonderhoud te voorzien. Waarbij ik me terdege realiseer dat wat ik hier neerschrijf een beleving is die gebaseerd is op ervaringen die heel persoonlijk en dus gekleurd zijn.

Maar nu weer terug naar waar mijn moeder gebleven was.